

Slægtshistorie

Tingleff slægten fra Vonsild

Omkring levnedbeskrivelsen

Nis Hansen vil altid være hovedfiguren i Tingleff slægten fra Vonsild, for det var ham, der navngav den ved fra sin ankomst til Vonsild i 1665 at kalde sig *Nis Hansen Tingleff*.

Hvordan det gik til, ville vi ikke vide noget om i dag, hvis ikke det var fordi Vonsildpræsten Johannes Ryde var en meget flittig og dygtig kirkebogsfører, der indskrev sine bysbørns levnedbeskrivelser i kirkebogen. Vel fordi han syntes, at deres ofte overraskende begivenhedsrige liv ikke skulle glemmes, og fordi han ville anvende dem til sin begravelsesprædiken, når de døde.

I alt 296 levnedbeskrivelser er bevaret til i dag, og en af dem er Nis', som han i 1683 fortalte til præsten om sin slægt og sit liv.

Nis' levnedbeskrivelse har jeg kendt siden min ungdom. Første gang læste jeg den i *Slægterne Tinglev og Wiuff* (Vilh. Skovgaard-Petersen, 1917), hvori den er aftrykt som bilag. Senere har jeg erhvervet tre udgaver af den: 1) *Wisbechs Almanak* fra 1886, hvori den daværende Vonsildpræst Mørk Hansen har aftrykt den, 2) *Vonsild Kirkebog 1658-1708*, som landsarkivar i Aabenraa Hans H. Worsøe udgav i 1982, og hvori den findes blandt førnævnte 296 levnedbeskrivelser og andet spændende kirkebogsstof. 3) *Fotokopi af originalen* modtaget fra landsarkivet i Aabenraa.

Levnedbeskrivelsen, der her er gengivet i størrelse 1:1, begynder således:

Hvad sig nu den Sl. ærlige og frohme oprindelse christel. leffnets fromme og sal. endeligt er anlangendis. Curriculum vite gmml. Niss Hansen Tingleff.

Er fød 1630 in junio men igienfød ved Daaben paa S. Hans Dag d. 24. Junij, i Tingleff Kircke. Hans Fader var Hans Hansen Degen og Skolemester ibidem, barnfød i Wippel. Hans Oldefader var aff de fri folk, der udj de Tijder kunde freede oc forbede i deris gaard en fredløs Mand

511
523
Curriculum vite gmml. Niss Hansen Tingleff.
Er fød 1630. in junio, men igienfød ved Daaben paa S. Hans Dag, d. 24. Junij, i Tingleff Kircke. Hans Fader var Hans Hansen Degen og Skolemester ibidem, barnfød i Wippel. Hans Oldefader var aff de fri folk, der udj de Tijder kunde freede oc forbede i deris gaard en fredløs Mand, udi aar oc Dag, oc dersom den Fredløse kunde, naar Aaret var forbi, ride Marcksellen omkring, oc de, som stræbte hannem æfter, icke kunde da gribe hannem, da kunde hand endnu et Aar hafue sin frelse hos same fri Mand. Hans farfaders oldefader var Matths Wippel, bleff i sin Pawedom i Tijd ført i en æfter pawelig helligdoms Forordning Muncke hette oc Kappe, til Lugum Closter, oc deri begrafuen. Som da formeentis den saligste maade at komme aff Verden hen. Hans Moder var Catharina Casten d. aff Flensborg, Casten Matthsens, en i de Tijder naunkundig Skipper oc Kiøbmand i Flensborg, Hans Mor Moder var Anna Castens, H. Jacobi Nielsens til Tingleff.

udj aar og Dag, oc dersom den Fredløse kunde, naar Aaret var forbi, ride Marcksellen omkring, oc de, som stræbte hannem æfter, icke kunde da gribe hannem, da kunde hand endnu et Aar hafue sin frelse hos same fri Mand. Hans farfaders oldefader var Matths Wippel, bleff i sin Pawedom i Tijd ført i en æfter pawelig helligdoms Forordning Muncke hette og Kappe, til Lugum Closter, oc deri begrafuen. Som da formeentis den saligste maade at komme aff Verden hen. Hans Moder var Catharina Casten d. aff Flensborg, Casten Matthsens, en i de Tijder naunkundig Skipper oc Kiøbmand i Flensborg, hans Mor Moder var Anna Castens, H. Jacobi Nielsens til Tingleff.

Mads Vippel

Mads er den første, vi kender i slægten.

Han kaldte sig Mads Vippel efter det sted, der i dag er en samling huse i den vestlige udkant af Tinglev by og 20 km sydøst for Løgumkloster.

Nis fortæller i sin levnedbeskrivelse, at Mads i den katolske tid blev iført cistenciensermunkenes gråhvide ordensdragt og ført til Løgumkloster, hvor han blev begravet. Det betragtedes dengang som *den saligste måde at komme af verden hen*.

Vi er i tiden lige før reformationen, hvor frygten for Gud og for døden ofte var betydelig og nærværende, ikke mindst når livet lakkede mod enden, og det manifesterede sig blandt andet i rige klostergaver. Løgumkloster var meget søgt. Man betalte sjælemesser, der celebreredes efter giverens død, og mange gav simpelthen alt deres jordiske gods til klosteret.

Benny Lau (formand for Lokalhistorisk Forening for Tinglev og selv en Tingleff på Wiuff siden) har æren for, at vi her for første gang kan tilføje den oplysning, at det var Mads Vippel, der beboede Vippelgård, da den 6. januar 1491 blev solgt af Barbara von der Wisch på Tyrstrupgård til Hans von Ahlefeldt.

Mads kaldes her Mads Madsen (Mattis Mattissen), men det er utvivlsomt Mads Vippel (eller

Matths Wippel, som han benævnes i levnedbeskrivelsen).

Hans v. Ahlefeldt tilskødede senere samme år gården til Løgumkloster, der ved Mads' død lod ham begrave som beskrevet ovenfor.

Mere ved vi ikke om Mads. Derimod fortæller Nis, at en af Mads' efterkommere var af de frie folk, og at det betød, at han i sin gård kunne frede og forpleje en fredløs i et år og en dag. Hvis den fredløse, når året var gået, kunne ride rundt om markskellet, uden at hans efterstræbere nåede at fange ham, så var han fredet hos frimanden i endnu et år.

Nis beretter kun det usædvanlige, og vi får ikke mere at vide om frimanden, ikke engang hans navn. Vippelgårds gådefulde historie og problemerne omkring frimanden er behandlet i bilag 2, side 59-62.

Fotos:

1. Løgumkloster kirke. 2. Cisterciensermunk i ordensdragt. (Begge fotos optaget af Gérald Franceschi og trykt i Olga Bartholdy: *Munkeliv i Løgum Kloster*, 1973).

Kilder:

Vonsild Kirkebog 1659-1708 (Hans H. Worsøe, Landbohistorisk Selskab, 1982).

Slægtsbogen = Slægterne Tinglev og Wiuff (Vilh. Skovgaard-Petersen, 1917).

Løgumbogen (Brevbogen) med skødebrevene til Løgumkloster 1173-1578, Landsarkivet i Aabenraa. I skødebrevet fra 1491 er anført på plattysk, at der er tale om den Vippelgård, *dar nhu tor tijdt vppe wanet Mattis Mattissen* (= hvor nu for tiden bor Mattis Mattissen).

Trap Danmark, bind X, 2, Tønder Amt, Tinglev sogn, 1966

Løgumkloster for og nu (Jens Kr. Krarup, 1974).

Nis' forældre og barndom

Nis' fader blev kaldt *Hans Hansen Küster*. Tilnavnet er tysk og betyder degn. Han var nemlig sædedegn og skolemester i Tinglev til sin død den 17. januar 1659.

På sin moders Catharina Castensdatters side var Nis ud af præsteslægt. Hun var ganske vist skipper- og købmandsdatter fra Flensborg, men hendes moder Anna var datter af Jakob Nielsen, der opnåede at blive jubellærer i Tinglev, dvs. præst i mere end 50 år. Jakob Nielsen og hans efterslægt i fire led var præster og præstekoner i Tinglev i ikke mindre end 155 år fra 1552 til 1707.

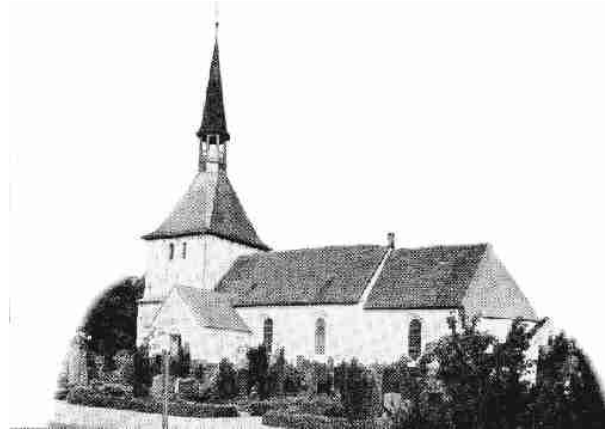
Hvor mange børn, degneægteparret fik, ved vi ikke, men i juni 1630 blev i hvert fald sønnen Nis født. Da han blev gammel nok, underviste faderen ham i læsning og i at deklinere og konjungere efter Donato latinske grammatikbog, indtil drengen som niårig blev sendt i latinskole i Flensborg. Mon ikke for at blive student og senere præst ligesom de mange slægtninge på moderens side?

Men Sønderjyllands 2. krigsbølge kom, og da svenskerne væltede ind i landet ved juletid 1643, måtte skolen lukke, og Nis kom aldrig tilbage til studierne.

Den 14-årige Nis blev hjemme hos faderen en tid, indtil Hans Michael von Güllick tog ham i sin tjeneste. Han var kornet i det Pentziske regiment. Obersten var Christian Pentz, der blev statholder i Holsten og kommandant i Rendsborg og gift med Christian 4.s og Kirsten Munks datter Sophie Elisabeth.

Da Nis var god til at skrive, tog oberst Christian Pentz ham snart til sig i sit sekretariat, og da sekretæren senere døde på Lindevedgård syd for Flensborg, forestod Nis derefter sekretariatet.

Regimentet drog imidlertid ned til krigsskuepladsen i Gadebusk i Mecklenburg, men Nis 'mishagede det væsen og tragede fra krigen'.

Tinglev kirke. (Fra *Trap Danmark*, bind X, 2, 1966).

Han fik bevilliget afsked og kom nu til sognepræst Jakob Brun i Klipleve, et nabosogn til Tinglev. Præsten var søn af Nis' mormoders bror, og altså fætter til Nis' mor.

Nis var her i et år og underviste præstens søn Johannes (Nis' næstsøskendebarn) og Kaj Kruse, der senere blev forvalter på Stoltelund sydøst for Tinglev.

Derefter kom han til Holbøl, et andet af Tinglevs nabosogne, hvor han underviste præsten Mikkell Iversens børn i 1 år.

Kilder i øvrigt:

Vonsild Kirkebog 1659-1708 og Slægtsbogen

Den store rejse 1646-50 i krigtidens Frankrig og Nederlandene

Senere kom Nis til Søndergård ved Trøjborg - 12 km nordøst for Tønder - hvor Caspar Rudolf von Gerstorff residerede. Han var gift med Margrethe Rantzau, og Nis underviste deres søn Sigismund og 5 jomfruer i 2 år, samtidigt med at han forestod alt skrivearbejdet på gården.

Fruens brorsøn Peter Rantzau ville på ridder-skole i Frankrig og tog Nis med som kammer-tjener. De afskibedes fra Altona sammen med et regiment fodfolk, der skulle tjene Frankrig i krigen mod Spanien og Nederlandene.

Maleri på fodstykket af altertavlen i Tinglev kirke fra slutningen af 1500-tallet
(Fra Politikens og Gyldendals *Danmarkshistorie* bind 7, 1989).

Nis' oldefar sognepræsten Jakob Nielsen og præsterne i hans efterslægt har i 155 år set ind på dette maleri, mens de forrettede de kirkelige handlinger ved alterbordet. De enkelte personer på maleriet ser ud til at have portrætlighed. Der foreligger intet om, hvorvidt det er Jakob Nielsen, der selv står på prædikestolen, men det er da en morsom tanke.

Da de var landet i Calais, anmodede en major Schwab Peter Rantzau om at deltage i mønstringen. Han accepterede og fik et visir, ligesom Nis fik en halvlang pique (spyd) og således blev en slags befalingsmand.

Efter mønstringen blev de tvangsindrulleret. De måtte blive i Eccale den første nat, og drog derefter rundt i omegnen, indtil de kom til Boulogne-sur-Mer.

Derfra drog obersten, majoren, Peter og Nis til Paris, hvor de var i 14 dage. Siden gjorde de en tur gennem Lyon og Bordeaux, men måtte så tage tilbage til regimentet igen i Abbeville 90 km syd for Calais.

Derfra til Rouen, senere igen til Calais, videre til Dunkerque, som blev indtaget under danske feltmarskal Josias Rantzau med akkord i 1646.

Det var årets største krigsbegivenhed og Josias Rantzau var en legendarisk skikkelse og international charmør og krigshelt, som det ellers nok ville have været spændende at se nærmere på. Men da Nis kun nævner ham denne ene gang, vil vi nøjes med at fastslå, at regimentet tilsyneladende fortsat har været under feltmarskalens kommando i det følgende års tid.

Sammen med franskmændene angreb de uden held en række byer ved den fransk-belgiske kyst, nemlig St. Omer, Oostende, Nieuwpoort, Gravelines, Vehrden, Sluis, Knokke og Ypres,

hvor vinterkvarteret blev holdt, og hvor de fik udbetalt de 15 gylden pr. måned.

Nis fortæller, at de efter påske 1647 deltog i 'den store feltslagning' ved Arras, der ligger små hundrede km fra kysten. Nis påstår, at der deltog 300.000 på hver side, og at slaget endte uafgjort, selvom franskmændene beholdt kamppladsen. Slaget er tilsyneladende ikke kendt i den skikkelse, Nis fortæller om. Den 20. august 1648 stod der derimod et meget stort slag tæt ved Arras. Det var disse års største krigsbegivenhed, og franskmændene sejrede.

Efter Nis' erindring forsøgte de sommeren 1648 uden held at indtage Gent, men måtte drage tilbage mod syd til Ypres til vinterkvarter indtil påsken 1649.

Peter Rantzau besluttede sig nu til at gøre en rejse til Rom og videre til Jerusalem.

Inden de kom af sted, angreb spanierne imidlertid, og garnisonen lå i forreste linie og blev stærkt trængt. Spanierne erobrede den skanse, de lå i, og Nis blev skudt gennem begge lænder.

Han var nær forblødt på grund af feltskærerens forsømmelighed, men fik dog selv standset blodet ved at forbinde sig med et sønderrevet tørklæde. Peter Rantzau og en soldat fik ham bragt ind i Ypres til et adeligt hvidt jomfrukloster, hvor han fik sin første pleje.

Senere, da byen havde overgivet sig til spanierne, måtte han drage med hæren derfra. De tog til Dunkerque, hvor han blev plejet i det nye fangehus. Derefter blev der givet ordre til, at de sårede skulle føres bort, men Nis' sår brød op igen, og han måtte derfor blive alene tilbage.

Som såret fik han 'kongens penge' af guvernøren, og da han var ved at være restitueret, fik han efter indstændig anmodning udleveret sit afskedspas af guvernørens hovmester, men på den betingelse, at han kom tilbage og søgte ansættelse hos guvernøren, når han i Holland var blevet helt rask.

Så sejlede han til Vlissingen i Holland med en skipper, der tog ham gratis med. Derfra tog han videre til Rotterdam og til Amsterdam. Her indlogerede han sig i Cramper Hoff, hvor han blev i 4 uger og 5 dage, indtil han var helt rask, mod en betaling for kost og logi på 2½ gylden pr. dag. Han fik da skibslejlighed til Tønning ved Ejderen, 75 km syd for Tinglev, hvor han genfandt sine forældre i velstand.

Faderen ønskede ikke, at han skulle tage tilbage til Dunkerque igen, og han blev derfor hjemme. Året var 1650.

Kilder

Nis' levnedsbetegnelse i *Vonsild Kirkebog 1659-1708 og Slægtsbogen*
Om Josias Rantzau: Ove Brinch: *Historiske Personer set med lægens Øjne* (Arnold Busck, 1962).

Sønderjylland på Nis' tid

Begyndelsen og midten af 1600-tallet var en frygtelig tid for Jylland. Epidemier, hungersnød og krigsplyndringer hærgede landet med en intensitet og i et omfang, som vi har svært ved at forestille os i dag..

Jylland har i historiens løb været overfaldet af fjendtlige hære et antal gange, men aldrig så voldsomt og hyppigt som i tiden 1627 til 1659. Ikke mindre end tre gange blev landet voldført inden for disse 32 år.

I 1626 måtte Christian den 4. flygte over hals og hoved efter sit nederlag til Tillys hære i slaget ved Lutter am Barenberg i Harzen, og året

efter besatte de kejserlige tropper under Wallenstein hele Jylland. Allerede før besættelsen havde jyderne erfaret, hvorledes kongens egne lejetropper besværede dem. Rigsrådet klagede over 'de uhorste og umenneskelige plyndringer og anden ugudelighed, som Eders Majestæts egne folk desværre har bedrevet i Slesvig og Jylland'. Derfor havde så mange jyder ikke gjort modstand, men i desperation taget vel imod fjenden. Først efter fredsslutningen i Lübeck maj 1629 slap jyderne af med de plyndrende tyske landsknægte.

14 år senere kom vi i uprovokeret krig med svenskerne, hvis regent Axel Oxenstierner december 1643 lod sin general Torstenssons tropper rykke sydfra ind i Holsten og på halvanden måned erobrede hele Jylland. Først godt halvandet år senere efter freden i Brönsebro august 1645 blev besættelsen ophævet.

Man måtte afstå Øsel og Gotland og pantsætte Halland, men det var besættelsen af Jylland, der gjorde det største indtryk på det danske folk. For anden gang inden for et kvart århundrede var hovedlandet blevet lynerobret.

Men den tredje besættelse blev den værste.

Juni 1657 erklærede Frederik den 3. Sverige krig. Karl Gustav var engageret i krige mod både Rusland og Polen, men blot en måned senere havde han ført sine tropper fra det udsultede Polen til Holsten, og den 24. oktober fuldendte han en total erobring af Jylland, da fæstningen Frederiksodde, det senere Fredericia, blev overvundet.

Den hårde svenske besættelse varede et år, indtil slutningen af september 1658, hvor de brandenburgske, polske og kejserlige hære rykkede op gennem Slesvig-Holsten med 30.000 mand og 24.000 heste.

Inden årets udgang havde de fordrevet svenskerne fra Jylland. For jyderne betød det nye byrder. Danmarks forbundsfæller hærgede, plyndrede og brandskattede. De frarøvede bønderne deres kvæg og korn. De tog deres får, geder og svin. De brød ind i husene og ranede kister, skrin, sengetøj og så meget husgeråd, de

Sønderjylland med Løgumkloster, Vippel, Tinglev og Vonsild i kursiv.

kunne slæbe med sig. De smadrede dørene til kirkerne og røvede de ejendele, sognefolkene havde søgt at skjule.

Og de dræbte dem, der kom i vejen for dem. Desuden bragte de med sig en pest, der let fængede i en befolkning, som i forvejen havde så lidt at stå imod med. Navnlig i Sydjylland udbrød voldsom hungersnød og epidemier. Hele sogne, ja næsten hele egne blev i bogstaveligste forstand lagt øde for dyr og mennesker.

Da præsterne i juni 1660 fra prædikestolene forkyndte fredens endelige komme, var mange af kirkernes stolerader tomme. I visse sydjyske sogne var der næppe en kirkegænger tilbage.

Kilder:

Danmarkshistorie bind 8, Politiken og Gyldendal 1989.
 Aksel Lassen: *1659 da landet blev øde*, Gyldendal 1965.

Nis vender tilbage til Tinglev

Da vi forlod Nis, var han blevet 20 år og netop hjemkommet til forældrene i Tinglev efter sin deltagelse i krigen i Nederlandene 1646-50.

Syv år senere den 1. november 1657 giftede han sig i Tinglev kirke med Birgitte Nisdatter, om hvem vi kun ved, at hun var enke ved giftermålet, og at hun overlevede sin mand.

Hvad der i øvrigt skete for Nis og hans familie i årene 1657-65 fortæller Nis intet om. Faderen døde jo i 1659, og ifølge slægtsbogen blev Nis degn i Tinglev. Dette afkræftes dog tilsyneladende af, at Nis intet beretter herom i sin meget udførlige levnedbeskrivelse, hvorimod han betegner sin fader som degn begge de to gange, han omtaler ham.

Da faderen druknede i 1659 var det muligvis i forbindelse med, at han gemte kirkens kalk og disk for fjenden i en mose. Desværre kunne man ikke senere finde dette kirkesølv, og Nis kom i en trætte herom med sin halvfætter (næstsøskendebar) præsten Johannes Rathenburg.

Nis kunne imidlertid som sædvanligt klare for sig, men det kan have været en af grundene til, at han flyttede sin familie fra Tinglev til Vonsild. Han kunne dog medbringe såvel et normalt afrejsepas fra præsten, som en hilsen om at de var som kristne forsonede, og præsten undte og ønskede ham alt godt.

Hovedårsagen til flytningen var imidlertid følgende.

Efter at freden var kommet til Danmark og Slesvig, lokkede ødegårdene i Syd- og Sønderjylland i de følgende år de unge og initiativrige

bønder i hele Jylland-Fyn til sig. Så mange flyttede hertil i 1660-erne, at der blev befolkningsunderskud mange steder i Nordjylland og på Fyn. Man har endvidere ment at kunne spore et særligt stærkt nationalt sindelag den dag i dag i egnene omkring Kongeåen, stammende fra disse entusiastiske tilflyttere.

Også Nis greb chancen og flyttede som nævnt i 1665 med sin familie til Vonsild, hvor han overtog en af ødegårdene, og kaldte sig derefter Nis Hansen Tingleff.

Kilder:

Vonsild Kirkebog 1659-1708 og Slægterne Tinglev og Wiuff.

Vonsild gårdene

Nis Hansen Tingleff i Vonsild

Efter gennemlæsningen af Nis' levnedsskildring synes man, at man kender den unge degnesøn helt godt. Vi har hørt om hans teenager år som skoledreng, skriver, kammertjener og soldat. Men hans liv som gårdmand i Vonsild fortæller levnedsskildringen ikke meget om. Vi får kun at vide, at han overtog en øde halvgård, hvoraf kun 4 fag lade og 2 fag porthus var tilbage, at han arbejdede flittigt og fik husene genopbygget og grunden betalt, og endelig at han koncentrerede sig om korndyrkningen, hvorimod dyreholdet i begyndelsen ikke ville lykkes for ham, dyrene døde.

Beboerne på gården

Han kom til Vonsild som 35-årig med sin kone *Birgitte Nisdatter* og deres tre små børn *Hans* på 6, *Maren* på 4 og den lille nyfødte *Nis*, født 23. marts samme år. De fik kun et barn til nemlig *Catharina*, der kom 5 år senere, men døde kun 13 uger gammel.

Hans omtales udførligere senere.

Nis blev boende på gården hele sit liv, til han døde som 64-årig. Først var han medhjælp hos sin far og siden hos sin bror *Hans*. Han blev aldrig gift. I 1709 ejede han 3 heste på gården,

muligvis resultatet af hans arvelod, da forældrene skiftede gården til *Hans*.

Maren blev som 24-årig trolovet til *Paul Matthsén* fra *Seest*. Deres efterkommere kendes ikke med sikkerhed.

Samme år som *Catharina* blev født i 1670 besluttede fader *Nis* ifølge levnedsskildringen at ride for sin gård. Egnen var jo blevet ryttergods, og man kunne ved dette valg undgå at betale rytterpenge og landgilde. I 1675 måtte han drage udenlands for at deltage i den skånske krig ved besættelsen af *Wismar*. Han blev imidlertid syg og fik afskedspas og 40 rigsdaler rekrutterpenge. Da han havde overvundet sin mavesygdom beholdt han en god sund natur og var ikke mere syg, som den positive slutning på levnedsskildringen beretter.

Det ses ikke klart, hvilken medhjælp familien havde, men i 1673 flyttede et ægtepar *Matz Persén* og *Johanne* i hvert fald ind og boede der i 12 år indtil *Johanne* døde i 1685. De havde 3 sønner, der ifølge provst *Rüde* alle skikkede sig vel med dueligt arbejde og flittig idræt, så de med tiden ville kunne ernære sig ærligt.

Endvidere boede på gården en *Inger Christensdatter*, som døde der 1699. Hun var ifølge kirkebogen født i *Thy*, kom til Vonsild i 1668 som 42-årig og kom i tjeneste hos hustruen til den fornemme mand gamle *Nis Hansen* i en 3 års tid (det drejer sig næppe om *Nis Hansen Tingleff*). Hun blev i 1676 gift med en *Jens Terckelsen*, der også døde 1699. Kirkebogen omtaler i en indbyggerfortegnelse fra 1697 *Inger Christensdatter* fra *Thy* som tjenestekvinde på *Nis'* og *Birgittes* gård.

”Trillingegårdene”

Gården (G01 – se kalken side 50) var en af tre helt tæt liggende halvgårde på nordsiden af den nuværende *Hjarupvej*. Man kunne næsten kalde dem trillingegårde, men de blev drevet helt uafhængigt.

I den østligste af de tre gårde - der langt senere blev kaldt Ingersholm (G03) - sad Anders Paulsen i sin slægtsgård. Han havde gået i skole både i Kolding og Haderslev og havde i 1655 21 år gammel overtaget gården efter at have giftet sig med den kun 14-årige Maren Hansdatter. Få år senere tvang krigen dem til sammen med næsten hele Vonsilds øvrige befolkning at flygte til Kolding efterladende alle dyr og alt gods. I Kolding blev han syg og så nervesvækket, at han næsten mistede sin forstand. Han fulgte uden videre med nogle soldater til København, hvor en slægting genkendte ham og fik ham sendt hjem. Efter krigen måtte de starte helt fra bunden. Anders genvandt imidlertid helbredet, gården kom på fode, og Anders blev udnævnt til sognefoged i 1665 og derefter til sandemand i 23 år fra 1682. Endvidere var han kirkeværge i ikke mindre end 32 år.

Den mellemste gård - der langt senere kom til at hedde Nørreholm (G02) - var øde i 1660. Seks år senere hed indehaveren Hans Simonson, men allerede i 1672 kom en ny mand på gården, nemlig Jesper Clausen Brun fra Hejls. Han havde ligesom Nis Hansen Tingleff haft en eventyrlig ungdom og var også en mand, der kunne både læse og skrive. Da hjælpetropperne kom til landet i 1659, kom han i kontakt med den brandenburgske general Quast, hos hvem han blev kammertjener. Efter krigen ansattes han 17 år gammel hos en hr. Straetmann og fulgte ham til Holland og England. Derefter var han i tjeneste hos en hr. Wichring, som han ledsagede til Spanien. 1669 vendte han hjem og giftede sig med Maren Mathsdatter Hack, og i 1672 fik de gården i Vonsild. En udveksling af ungdomsminder mellem Jesper og naboen Nis Tingleff har næppe været kedelig! Da Anders

Foto øverst:

Nørreholm (G02), Hjarupvej 18. Foto fra slutningen af 1940'erne. Øverst til venstre ses en ældgammel bullade på det sted, hvor Nis' gård (G01) lå. Gården blev nogle år ind i 1800-tallet overtaget af Nørreholm.

Foto nederst:

Fra Hjarupvej, hvor Nis' gård (G01) lå i 1665.

Begge fotos er fra *Vonsild i krig og fred* (side 39-40)

Paulsen som nævnt blev sandemand i 1682, blev Jesper Clausen udnævnt til sognefoged.

Vestligst lå den ødegård (G01), som Nis Hansen Tingleff overtog i 1665. Han havde som det ses to succesrige naboer, men havde han selv succes? – I så fald var det ikke samme slags succes. Nis' succes er vel, at han fik en stor og talstærk efterslægt.

Nis' forhold til byen

Nis har derimod næppe været særligt socialt anlagt. Han har sikkert ikke interesseret sig for meget andet end sin egen gård og familie. Hans skolekundskaber og livserfaring kunne sagtens måle sig med Jespers og Anders', men han fik eller påtog sig tilsyneladende aldrig noget tillidshverv i byen. Tværtimod lagde han sig alvorligt ud med både Anders og provsten i sagen om hans afbrændte bøgeskovhave, og han nægtede pure at forlige sig med dem på trods af, at han blev lyst i band på grund af sin uforsonlighed. Stærk og viljefast har han været men næppe populær.

I 1683 noteres i kirkebogen Nis' efterlysning efter den, der har hugget hans sandfarvede so i boven med en økse, og dagen efter har slået et andet af hans svin i hovedet med en knip-pel, så ingen af dyrene synes at kunne leve. Denne tillysning er dog helt på linie med en lang række andre, hvor der klages over stjålne eller beskadigede husdyr, træer eller gærder osv.

I kirkebogen bedes 1681 for Nis' kones søstersøn og året efter for Birgitte selv. Det vides ikke, om Birgittes nevø har boet i længere tid på gården, eller hvad der var galt med Birgitte selv. Hvis hun var alvorligt syg, er hun i hvert fald kommet sig, da hun som tidligere nævnt overlevede sin mand.

Hans Nissen Tingleff

Var sønnen Hans mon af lidt blødere stof end sin far? Det kan man jo ikke vide med sikkerhed, men det står eksempelvis fast, at medens

Hans er fadder til fire af byens nyfødte i årene 1679-84, så ses Nis *aldrig* nævnt i kirkebøgerne som fadder eller i øvrigt omtalt for noget andet tillidshverv.

Nis og Birgitte drev deres gård i omkring 35 år til ca. 1700, hvor de overdrog den til Hans.

Hvilken stand gården på det tidspunkt var i, ved vi ikke. Vi får mere at vide om gården og dens drift under Hans' ejerskab.

Hans har nok kigget flittigt til nabogården (Nørreholm, G02) i tiden omkring 1698. Her boede nemlig den lille dejlige 18-årig gård-ejerdatter *Christin Jespersdatter Brun*. Hans var selv efterhånden blevet 39 år og gik på frierfodder, fik hendes fars samtykke og trolovede sig med pigen mod jul samme år. Men kun 2 år senere mistede han sin brud, der døde kort før hun skulle føde deres første barn. Provst Røde beskriver hendes korte liv på en meget kærlig og rørende måde, idet han blandt andet anfører, at Gud, vor ubegribelige herre, opløste hende med en stille og fager henfart fra denne jammerdal efter det korte ægteskab, der havde været yndigt i alles øjne og dem selv indbyrdes fornøjeligt.

Hans måtte ret hurtigt gifte sig igen. En kone på gården kunne ikke undværes. Halvandet år efter i 1702 holdt han bryllup med *Maren Nielsdatter* fra Dons, der blev mor til 9 børn. Vi vender tilbage til børnene, men skal først se lidt på gården og dens drift under Hans og Maren.

De havde gården i omkring 36 år til Hans' død i 1736.

I Tyrstrup Herreds Jordebog 1709 findes oplysninger om alle 21 Vonsild gårdes størrelse, udsæd, besætning og gæld. Om Hans' gård er registreret:

En halvgård på 14 fag stuehus og 35 fag lade med en lille frugthave med 5 æbletræer. Udsæden opgives til: Rug 4 tdr. og 2 skp., byg 10 tdr. 2 skp., havre 31 tdr. 4 skp., boghvede 2 tdr. 2 skp., græsning til 33½ stk. kvæg, af hø kan avles ca. 41 læs. Dyrebesætningen er:

3 heste og 2 føl (+ bror Nis' 3 heste), 8 køer, 2 kvier, 8 stude, 6 ungstude, 2 kalve, 4 får.

Gården er dermed på mange måder af gennemsnitsstørrelse, dog med byens største lade, men desværre også med byens største gæld: 180 rigsdaler til det offentlige og 350 rigsdaler til private. Til sammenligning kostede bygningerne til en god gård på Fyn dengang 300 rigsdaler.

Hans Nissen Tingleffs børn og deres gårde

Ret bemærkelsesværdigt fik i hvert fald seks af Hans' syv voksne børn hver sin Vonsild-gård.

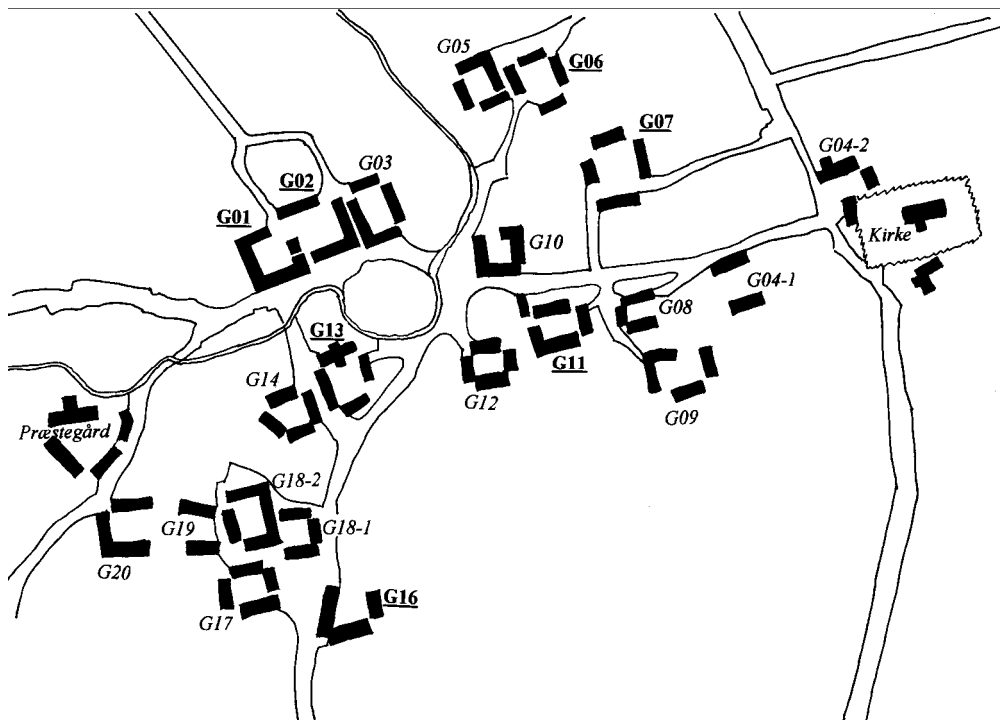
Allerede nogle år før Hans døde i februar 1736, havde hans tre ældste sønner kunnet gifte sig til hver sin gård. Lidt før 1730 havde således den ældste Nicolaus giftet sig til gården G06, der langt senere kom til at hedde

Skovgård. Omkring 1733 overtog næstældste Jacob gården G13, som han havde giftet sig til i 1729, og omkring 1730 havde søn nr. 3 Niels overtaget sin svigerfars gård G11.

Yngste søn 17 årige Jens (Wyff) var ved faderens død for ung til at overtage gården. Han giftede sig 11 år senere til byens teglværk og overtog yderligere 8 år senere i 1755 ovennævnte gård G11 efter sin bror Niels' enke.

Tilbage var to sønner og en datter. Sønnerne Hans og Christian var 24-25 år ved faderens død, men mærkelig nok blev det ingen af disse to, der overtog slægtsgården.

Om Hans fik en gård vides ikke. Han havde to år forinden i 1734 giftet sig med Maria Hansdatter, hvis slægt imidlertid ikke kendes. (Hvis hun var fra en Vonsild-gård, må det have været gården G07, der senere kaldtes Overbygård, hvis ejer Hans Gottfredsen Gymoos var død året før, og hvis gård 3 år senere i 1737 var på fremmede hænder).

Kalke over Vonsilds gårde 1787-88 udført af Svend Tingleff efter G. Ahrentz' gamle kort. De understregede gårdnumre viser de i teksten nævnte gårde, som har været ejet af Tingleff'er. (Yderligere 8 af gårdene har senere været ejet af andre efterkommere i slægten)

Christian blev først gift i 1743 med datteren efter en tidligere ejer af gården G02, der senere kaldtes Nørreholm. De overtog gården, men måtte opgive den igen efter et par år.

Hvem overtog da faderens - Hans' - gård G01? Det gjorde overraskende nok datteren Christina, der året før faderens død i 1735 som 18 årig var blevet gift med Peder Jebsen, en af sønnerne fra gården G10, den senere Langkjærgård. De havde slægtsgården i nogle år, men seks år senere i 1743 var den kommet på fremmede hænder.

Årsagen til tabet af gården G01 kendes ikke. Men allerede i 1709 var Hans' økonomiske situation som før nævnt ikke så god. Og sløje tider forestod. En undersøgelse af landbrugets tilstand i 1735 viser, at Tyrstrup Herreds bønder var nær deres undergang, primært som følge af de økonomiske byrder fra den Store nordiske Krig 1709-1720. Det ses da også, at netop i disse år kom et større antal af Vonsilds gårde på fremmede hænder.

Efterslægten

Nicolaus og Jens fik mange prominente efterkommere i deres efterslægt - med stillinger som biskop, professor, overlæge, rektor, historiker, grosserer og fabrikant, og med slægtsnavne som Skovgaard, Ostenfeld og Wiuff/Vyff m.m.fl. Christian blev stamfader til slægten Stenholm.

Jacob, Niels og Hans kan promovere sig på en ikke ringere vis: Hele Vonsild-slægten, der i dag hedder Tingleff(f) eller Tinglev - og det vil sige mere end 80% af alle der bærer navnet - stammer fra disse tre sønner, som vi derfor vil koncentrere os om i det følgende.

Jacob Hansen Tingel

giftede sig 1729 med *Maren*, der var datter af Hans Christensen Timsen, hvis gård G13 lå lige ovre på den anden side af gaden, en helgård på 1 1/16 plov og med en dyrebesæt

ning nogenlunde som på Tingleff-gården. Jacob og Maren overtog gården ca. 1733 og havde den i 15 år til Jacobs død. Sammen fik de 6 børn, hvoraf *Anna Kierstine* (1733-1801) og *Zidse* (1736-e.1778), begge fik en betydelig efterslægt med tilsammen over 100 nulevende Tingleff-efterkommere

Anna Kierstine's sønnesøn *Hans Jacobsen Tingler* (1790-1846) blev gårdmand og kirkeværges i Vonsild. To af hans sønner var *Jacob Hansen Tingler* (1815-1863), der blev gårdmand i Aller senere i Vonsild og *Hans Peter Hansen Tingler* (1825-1890), der blev gårdmand og teglværksejer i Højrup. Begge har en række nulevende Tingleff-efterkommere [1-31].

Zidse (1736-e.1778) har en noget større Tingleff-efterslægt, gennem hendes sønnesøn *Ole Lorentzen Tingle* (1808-1852) med sønnerne *Lorens Peter* (1838-1907), murer og tømrer i Grønninghoved, og *Nis Peter* (født 1846), arbejdsmand i Agtrup, hvoraf navnlig sidstnævnte har mange Tingleff-efterkommere [32-121].

Niels Hansen Tinglev

var ligesom storebror Jacob 25 år gammel, da han i 1731 blev gift i Vonsild med *Cathrine*, datter af den i 1729 afdøde Maths Hack. De overtog som nævnt ovenfor gården G11, der langt senere blev kaldt Paulinesminde. Da Niels døde i 1755, solgtes gården til hans bror Jens Hansen Vyff, og gennem Vyff'erne forblev gården i Tingleff slægtens eje, lige til den blev solgt i 1994.

Cathrine blev ved sin død kaldt Cathrine Fostermøder og har altså været jordemøder. Hun var ud af en kendt slægt. Hendes farfader Peter Hack, havde overtaget gården G11 ca. 1682. Peter Hacks far var sandemand i Hjerndrup og opkaldt efter sin farfader Maths Hack, der var frimand og herredsfoged og formentlig oldebarn af Morten Hack, som i 1491 var væbner til Bjerndrupgård og efterkommer af en lavadelslægt, der kendes tilbage til 1267. Peter Hacks

morfar var præsten i Tyrstrup, Peder Nissen, hvis far og farfader også var præster der, og hvis svigerfar var Balthazar Brun, som 1598-1605 var borgmester i Haderslev.

Af Niels' og Catharinas 6 børn døde de fleste som små, men *Margrethe Maria* (1736-1803) fik, gennem sin søns dattersønner *Niels Christensen Tingleff* (1828-c.1899, skomager i Vejstruprød) og *Søren Christensen Tingleff* (1836-1928, klejnsmedemester i København og Middelfart) en efterslægt på over 125 nulevende Tingleff-efterkommere [122-248].

Hans Hansen Tingleff

blev som før nævnt gift som 24 årig med *Maria Hansdatter* (1709-1790).

På et tidspunkt bosætter de sig i et bolsted, der ligger indenfor gården G16's jorder. Det var den gård, der senere kommer til at hedde Sønderholm. Ja, ifølge det gamle kort fra 1787-88 ligger bolstedet faktisk få meter nord for går-

den, der dengang var trelænget og åben mod nord. Her fik de 5 børn, hvoraf kun to tilsyneladende får efterkommere. Til gengæld har disse to sønner *Hans* (1735-1801) og *Hans Christian* (1740-1813) mere end 150 nulevende Tingleff-efterkommere [249-399].

Familien har givetvis hjulpet til på gården, og samarbejdet endte med, at den ældste søn førnævnte Hans (1735-1801) giftede sig med *Zophia* (1742-1826), datter af gårdens ejer Søren Lauritzsen Schwansmark. Fem år senere i 1772 overtog de unge slægtsgården, der siden er gået i arv fra søn til søn igennem 7 generationer. I dag sidder således *Lars Tingleff* (født 1952) på Sønderholm, der er en meget veldreven proprietærgård, som i årenes løb stadig er ekspanderet. Den ligger nu helt indesluttet i det forstads-kvarter til Kolding, som Vonsild i dag udgør. I 1987 tilkøbtes Teglgården og i 1990 Vonsildskov ved Sjølundvej.

Kilder bla.:

Vonsild i krig og fred og samtaler med forfatteren.
Vonsild Kirkebog 1659-1708 og Slægterne Tinglev og Wiuff.
Slægtsoplysninger.

Foto: Sønderholm i slutningen af 1940-erne.
Fra *Vonsild i krig og fred*, side 54

